

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

1. การออกแบบงานวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยคุณภาพโดยวางอยู่บนสำนักวัฒนธรรมศึกษาซึ่งสนใจมิติเรื่องอำนาจในการสื่อสารและสร้างอัตลักษณ์ของผู้สูงอายุผ่านสถาบันต่างๆ อันได้แก่ การแพทย์ นโยบายรัฐ เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสื่อมวลชน และเพื่อจะตอบคำถามดังกล่าว งานวิจัยนี้จึงใช้แนวทางการศึกษาวาทกรรม (discourse analysis) ของ Michel Foucault และ Norman Fairclough ซึ่งมุ่งเน้นการตีความหมายของภาษาและการสื่อสารเพื่อแสดงให้เห็นอำนาจและความรู้ในการประกอบสร้างความจริงเรื่องอัตลักษณ์ของผู้สูงอายุ อันทำให้ต่างจากการศึกษาตามแนวทางการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ที่เน้นเชิงปริมาณของเนื้อหาที่น่าสนใจ (Hesmondhalgh, 2007) จากแนวคิดดังกล่าวทำให้งานชิ้นนี้มุ่งสนใจวาทกรรมอัตลักษณ์ในสองทิศทางคือ

ทิศทางแรก วาทกรรมที่สังคมเป็นตัวกำหนดอัตลักษณ์ของผู้สูงอายุซึ่งจะผ่านเครื่องมือการสื่อสารในชีวิตประจำวัน นับตั้งแต่สื่อบุคคล สื่อมวลชน สื่อสมัยใหม่ และสื่อที่บ้าน ตลอดจนงานวิจัยด้านผู้สูงอายุในอดีตที่ผ่านมา ทั้งด้านนิเทศศาสตร์และสังคมศาสตร์อื่นๆ เพื่อแสดงให้เห็นการสร้างวาทกรรมอัตลักษณ์ในอดีตควบคู่กับปัจจุบัน

ส่วนทิศทางที่สองคือ วาทกรรมที่ผู้สูงอายุเป็นผู้กำหนดอัตลักษณ์ของตนเอง โดยผ่านเครือข่ายการสื่อสารของกลุ่มผู้สูงอายุที่เข้มแข็งและมีคุณภาพทั้งในเมืองและชนบท

การศึกษาในครั้งนี้ก็จะแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของวาทกรรมอัตลักษณ์และความพยายามในการต่อสู้ต่อรองความหมายของผู้สูงอายุ และในท้ายที่สุดวาทกรรมทั้งหมดนั้นจะมีความสัมพันธ์กันในลักษณะใด ชัดแย้ง ครอบงำ หรือประสานกันอย่างไร

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ตามแนวทางการศึกษาวาทกรรมของ Foucault วางอยู่บนปรัชญาหลังสมัยใหม่และการมุ่งเน้นการตีความหมายของภาษาหรือการสื่อสารที่อยู่ภายใต้อำนาจและความรู้ในการสร้างอัตลักษณ์โดย Foucault เรียกแนวทางการศึกษานี้ว่า archeology และ genealogy หรือวงศาวិทยา ซึ่งจะศึกษาข้อมูลจากแหล่งต่างๆ โดยย้อนกลับไปอดีตและขุดค้นข้อมูลจากพื้นที่ที่

หลากหลายจุดตั้งการชุดค้นของนักโบราณคดีเพื่อเสาะแสวงหาการกำเนิดขึ้นของวาทกรรม การกระจายตัวของอำนาจ และในที่สุดก็จะนำข้อมูลดังกล่าวมาประมวลให้เห็นว่าวาทกรรมจะมีความแตกต่างหลากหลายไม่ต่อเนื่องแต่กลับโยงใยกันเป็นเครือข่ายอำนาจ (ธงชัย วินิจจะกุล, 2534)

เหตุนี้การศึกษาของ Foucault จึงอาจมิได้ศึกษาตามระบบหรือระเบียบของการวิจัยตามปรัชญาปฏิฐานนิยม (positivism) ที่มุ่งเน้นการดำเนินการตามแบบวิทยาศาสตร์ แต่กลับพิจารณาแหล่งข้อมูลที่กระจัดกระจายหลากหลายในอดีตถึงปัจจุบันและตีความข้อมูลที่พบเห็นโดยวางอยู่บนทฤษฎีหรือกรอบแนวคิด หากพิจารณาการสุ่มตัวอย่างตามแนวคิดของ Patton (อ้างถึงในชายโพธิ์สีตา, 2547: 125) เรียกว่า “การสุ่มตัวอย่างตามจุดมุ่งหมายการศึกษา” (purposeful sampling) ซึ่งในที่นี้กรอบแนวคิดคืออัตลักษณ์ผู้สูงอายุที่มองว่า อัตลักษณ์มิได้เป็นเรื่องธรรมชาติ แต่คือการสร้างความหมายจากวาทกรรมต่างๆ ทั้งจากสถาบันที่สังคมกำหนดและผู้สูงอายุเป็นผู้กำหนดและท้าทายวาทกรรมจากสถาบันสังคม ดังนั้น ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยนี้จึงสามารถจำแนกได้เป็นสองส่วนตามแนวคิดอัตลักษณ์ โดยที่ส่วนแรกมุ่งเน้นการศึกษาวาทกรรมอัตลักษณ์ที่สังคมกำหนด และส่วนที่สองการศึกษาวาทกรรมอัตลักษณ์จากผู้สูงอายุเอง

2.1 วาทกรรมอัตลักษณ์ผู้สูงอายุที่สังคมกำหนด

จากการศึกษาของ Westerhof and Tulle (2007) ชี้ให้เห็นถึงสถาบันหลักที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์ผู้สูงอายุ ได้แก่ การแพทย์ นโยบายรัฐ เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสื่อมวลชน ดังนั้นงานวิจัยชิ้นนี้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนของสถาบันในสังคมไทยทั้งหมดนำมาวิเคราะห์วาทกรรมอัตลักษณ์ โดยจำแนกเป็นสองกลุ่ม คือ กลุ่มแรก งานวิจัยด้านการสื่อสารและสังคมศาสตร์ เพื่อแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ในอดีตที่ผ่านมา และกลุ่มที่สอง เป็นการศึกษาในสื่อปัจจุบัน เพื่อเติมเต็มเนื้อหาในส่วนแรกที่อาจขาดหายไปและการเกิดขึ้น (emerge) ของวาทกรรมอัตลักษณ์ในปัจจุบัน ดังนี้

(1) **งานวิจัยในอดีต** คือ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุทั้งในด้านการสื่อสารและสังคมศาสตร์ โดยเฉพาะงานวิจัยด้านการสื่อสารเนื่องจากมีจำนวนน้อยจึงจะเลือกประชากรทั้งหมด 12 เรื่อง ส่วนงานวิจัยสังคมศาสตร์จะเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) ที่เกี่ยวข้องกับด้านการสื่อสาร 5 เรื่อง รวมทั้งสิ้นจำนวน 17 เรื่อง โดยนำกลับมาพิจารณาใหม่อีกครั้งด้วยแนวคิดอัตลักษณ์ เพื่อแสดงให้เห็นว่า สถาบันต่างๆ ได้สร้างวาทกรรมอัตลักษณ์ผู้สูงอายุอะไรและอย่างไร นอกจากนั้นงานวิจัยในอดีตนี้จะแสดงให้เห็นอัตลักษณ์ในอดีตของผู้สูงอายุด้วย

งานวิจัยที่คัดเลือกมานั้นสามารถจำแนกเป็น 4 กลุ่ม ตามความแตกต่างของประเภทสื่อ คือ สื่อบุคคล สื่อมวลชน สื่อสมัยใหม่ และสื่อพื้นบ้าน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของผู้สูงอายุที่เกี่ยวข้องกับสื่อทุกประเภท ดังตารางที่ 1 นี้

ตารางที่ 1: งานวิจัยในอดีตที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุจำแนกตามประเภทสื่อ

ประเภทสื่อ	งานวิจัยที่ผ่านมา
1. สื่อบุคคล	1. “ความชรา ภาพร่าง และการใช้ชีวิตในเมือง” (สมรักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์, ม.ป.ป.) 2. “แบบชีวิตและการปรับตัวของยายเลี้ยงหลาน กรณีศึกษาบ้านภูเหล็ก หมู่ 6 ต.ภูเหล็ก อ.บ้านไผ่ จ.ขอนแก่น” (ชนินทร จารุจันทร์, 2541) 3. “การสื่อสารเพื่อสร้างความเป็นชุมชนเข้มแข็งของชมรมผู้สูงอายุ จ.น่าน” (อรรพรรณ ศิริสวัสดิ์, 2543) 4. “กลยุทธ์การสื่อสารของปราชญ์ชาวบ้านเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น” (รุ่งนภา มุกดาอนันต์, 2544) 5. “การสื่อสารในสถานสงเคราะห์คนชราประเภทเสียค่าบริการของรัฐบาล และเอกชน” (อรรพรรณ ขำสุวรรณ, 2545) 6. “คนชราในสถานสงเคราะห์: ชีวิตและตัวตน” (เรืองรอง ชาญวุฒิธรรม, 2547) 7. “การศึกษาทัศนะของผู้สูงอายุต่อการเป็นผู้สูงอายุที่ยังประโยชน์: กรณีศึกษาชมรมผู้สูงอายุ โรงพยาบาลสังกัดกรุงเทพมหานคร” (เพ็ญนรินทร์ สารทจำเริญ, 2549)
2. สื่อมวลชน	
2.1 สื่อโดยรวม	8. “การเปิดรับ การใช้ประโยชน์ และความพึงพอใจจากสื่อมวลชนของผู้สูงอายุไทย” (พรเพ็ญ พยัคฆาภรณ์, 2539) 9. “ความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับข่าวสารกับการดูแลสุขภาพของสตรีวัยกลางคน” (สิริพรรณ วิบูลย์จันทร์, 2542)
2.2 โทรทัศน์	10. “การเปิดรับและความต้องการรายการโทรทัศน์ของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร” (สมมาตร คงชื่นสิน, 2539) 11. “หญิงชรา: ภาพตัวแทนในรายการสารคดีโทรทัศน์คนค้นคน” (พรพรรณ สมบูรณ์บติ, 2549)

ตารางที่ 1 (ต่อ): งานวิจัยในอดีตที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุจำแนกตามประเภทสื่อ

ประเภทสื่อ	งานวิจัยที่ผ่านมา
2.3 วิทยู	12. “ความต้องการ การใช้ประโยชน์ และความพึงพอใจรายการวิทยุกระจายเสียงสำหรับผู้สูงอายุ” (มารตี ถิรธนกุล, 2548)
2.4 โฆษณา	13. “ภาพลักษณ์ของผู้สูงอายุในงานโฆษณาทางโทรทัศน์” (ปานจักษ์ทองปาน, 2540) 14. “พฤติกรรมการบริโภคของกลุ่มผู้บริโภคสูงอายุ” (นพวรรณ วัฒนะพยุกุล, 2550)
3. สื่อสมัยใหม่	15. “บทบาทของการสื่อสารผ่านสื่อกลางคอมพิวเตอร์กับการสร้างความสัมพันธ์แบบชุมชนเสมือนของผู้สูงอายุสมาชิก OPPY Club” (ศุภนิศา เกษมสันต์, 2546)
4. สื่อพื้นบ้าน	16. “ของเล่นพื้นบ้านในฐานะสื่อเพื่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับเด็กและเยาวชน ต.ป่าแดด อ.แม่สรวย จ.เชียงราย” (รัตติกาล เจนจิต, 2549) 17. “ชราภาพแต่ร่างกายสดใสในจิตใจ: การประยุกต์ใช้ธรรมในชีวิตของกลุ่มผู้สูงอายุไทยในกรุงเทพ” (จุลณี เทียนไทย, 2549)

(2) การศึกษาสื่อในปัจจุบัน จะเป็นการศึกษาเอกสารที่ผู้วิจัยค้นพบในช่วงเวลาปัจจุบัน (พ.ศ. 2551-2553) ตามแนวทาง archeology/ genealogy ของ Foucault ซึ่งจะศึกษาว่าทฤษฎีที่เกิดขึ้นและกระจัดกระจายเป็นเครือข่ายตามพื้นที่และเวลาต่างๆ เพื่อให้เห็นการเกิดขึ้น (emerge) ของวาทกรรม ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงกำหนดการคัดเลือกลำดับแรกคือ การพิจารณาถึงสถาบันต่างๆ ที่ส่งผลต่อวาทกรรมอัตลักษณ์ คือ การแพทย์ นโยบายรัฐ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการสื่อสาร กล่าวคือ คู่มือผู้สูงอายุเป็นตัวแทนการแพทย์และสังคมวัฒนธรรม นโยบายรัฐด้านผู้สูงอายุเป็นตัวแทนด้านนโยบายรัฐ คำและภาษิตเป็นตัวแทนด้านวัฒนธรรม โฆษณาเป็นตัวแทนเศรษฐกิจ และข่าวสาร บทความ นิตยสาร รายการสารคดี และภาพยนตร์เป็นตัวแทนด้านการสื่อสาร ส่วนตำราจะกระจายตัวทั้งในประเด็นสังคม การแพทย์ รัฐ เศรษฐกิจ อย่างไรก็ตามการจัดแบ่งนี้เป็นเพียงการมองภาพรวมเท่านั้น ในรายละเอียดยังอาจมีกฎทับซ้อน เช่น นโยบายรัฐด้านผู้สูงอายุบางเรื่องอาจเกี่ยวเนื่องกับมิติการแพทย์ เป็นต้น

นอกจากนั้น ยังพิจารณาจากงานวิจัยในอดีตที่อาจขาดหายไปในครั้งนี้จะเสริมเพิ่มเติมเพื่อให้กระจายในวงกว้าง จำแนกเป็น (1) สื่อสาระ อันได้แก่ (1.1) ข่าวและบทความในสื่อ

หนังสือพิมพ์ (1.2) คู่มือผู้สูงอายุ (1.3) นโยบายรัฐด้านผู้สูงอายุ และ (1.4) คำและภาษิตในสื่อ
พื้นบ้าน (1.5) หนังสือธรรมะ (1.6) ตำรา (1.7) นิตยสาร “Young@Heart” และ (1.8) รายการ
สารคดีโทรทัศน์ “ลุยไม่รู้โรย” ในสถานีทีวีไทย หรือ TPBS (2) สื่อบันทึก โดยจะมุ่งเน้นภาพยนตร์
และ (3) สื่อสาระบันทึก คือ โฆษณา รวมทั้งหมด 154 ชิ้น ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2: การเปรียบเทียบการศึกษาระหว่างงานวิจัยในอดีตกับการศึกษาในครั้งนี้

ประเภทสื่อ	งานวิจัยที่ผ่านมา	สื่อที่เลือกในปัจจุบัน
1. สื่อบุคคล	/	X
2. สื่อมวลชน		
2.1 สื่อโดยรวม	/	X
2.2 สื่อโทรทัศน์	/	รายการ “ลุยไม่รู้โรย”
2.3 สื่อวิทยุ	/	X
2.4 โฆษณา	/	โฆษณาในสื่อสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุในอดีตถึงปัจจุบัน
2.5 สื่อสิ่งพิมพ์	X	ข่าวและบทความในหนังสือพิมพ์ คู่มือผู้สูงอายุ นโยบายรัฐด้านผู้สูงอายุ ตำรา นิตยสาร Young@Heart
2.6 สื่อ ภาพยนตร์	X	ภาพยนตร์ที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ
3. สื่อ สมัยใหม่	/	X
4. สื่อพื้นบ้าน	/	คำและภาษิต หนังสือธรรมะ

หมายเหตุ : เครื่องหมาย / คือ สิ่งศึกษา เครื่องหมาย x คือ ไม่ได้ศึกษา

จากตารางที่ 2 สามารถขยายความการศึกษาได้ดังต่อไปนี้

(1) สื่อสาระ ประกอบด้วย ข่าวและบทความ คู่มือผู้สูงอายุ นโยบายรัฐด้าน
ผู้สูงอายุ คำและภาษิต หนังสือธรรมะ และตำรา ดังนี้

(1.1) **ข่าวและบทความในสื่อหนังสือพิมพ์** งานวิจัยนี้สุ่มตัวอย่างเฉพาะเจาะจงหนังสือพิมพ์ในปี พ.ศ. 2551-2553 โดยกระจายตามเกณฑ์ผู้สูงอายุ จากนั้นก็จะคัดเลือกอีกครั้งรวมจำนวน 23 ชิ้น ทั้งนี้ การสุ่มตัวอย่างคัดเลือกหนังสือพิมพ์ที่ได้รับความนิยมสูงคือไทยรัฐเป็นหลัก

(1.2) **คู่มือผู้สูงอายุ** เป็นหนังสือคู่มือที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุโดยตรงต่างไปจากสื่อที่ผ่านมาก็อาจมิได้มุ่งเป้าหมายกลุ่มผู้สูงอายุ การศึกษาคู่มือผู้สูงอายุจึงทำให้เข้าใจวาทกรรมที่พุ่งตรงสู่ผู้สูงอายุได้ คู่มือดังกล่าวจัดพิมพ์เผยแพร่และขายตามร้านหนังสือทั่วไปทั้งจากนักวิชาการ นักเขียน และภาครัฐ ในช่วงปี พ.ศ. 2551-2553 โดยมักจะมุ่งเน้นมิติด้านร่างกาย จิตใจ และการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุ การคัดเลือกเอกสารดำเนินการเป็นขั้นตอนดังต่อไปนี้

ลำดับแรก ผู้วิจัยสำรวจประชากรตามร้านหนังสือในเขตกรุงเทพมหานคร ในช่วงปี พ.ศ. 2551 และในห้องสมุด และเป็นที่สังเกตได้ว่า นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 เป็นต้นมานั้น หนังสือคู่มือเกี่ยวกับผู้สูงอายุจะมีจำนวนมากขึ้น นั่นอาจเนื่องมาจากการที่สังคมไทยเริ่มให้ความสำคัญกับประเด็นผู้สูงอายุ จำนวนผู้สูงอายุเริ่มสูงขึ้น ตลอดจนความกลัวความชราที่ส่งผลให้เกิดหนังสือที่เกี่ยวกับการป้องกันความชรา (anti-aging)

ลำดับที่สอง ผู้วิจัยได้จัดกลุ่มหนังสือทั้งหมด จำแนกได้เป็นสองประเภท คือ กลุ่มแรก คู่มือที่เกี่ยวกับการแพทย์ และกลุ่มที่สอง คู่มือที่เกี่ยวกับการใช้ชีวิต หลังจากนั้นจึงนำมาจัดประเภทกลุ่มและคัดเลือกตามโควตา (quota sampling) รวม 28 เล่ม ดังตารางที่ 3 นี้

ตารางที่ 3: การคัดเลือกคู่มือผู้สูงอายุที่จะนำมาวิเคราะห์

เกณฑ์	คู่มือที่เกี่ยวกับการแพทย์	เกณฑ์	คู่มือที่เกี่ยวกับการใช้ชีวิต
1. สุขภาพร่างกาย	1. สุขภาพกับวัยสูงอายุ (2551) 2. 108 คำตอบเต็มพลังผู้สูงวัย จุดไฟความสุข (2553) 3. โยคะและโภชนาการเพื่อชะลอวัย (2552) 4. นินทา เฒ่าวัยทอง (2549)	1. ชีวิตหลังเกษียณ	1. ชีวิตสดใสวัยเกษียณ (2551) 2. แผนชีวิตวัยเกษียณ (2551) 3. คุณหญิงชัชวีร์ ชวนผู้สูงวัยเล่นอินเทอร์เน็ต (ไม่ยาก) (2543) 4. สูงวัยใฝ่รู้ (2551)

ตารางที่ 3 (ต่อ): การคัดเลือกคู่มือผู้สูงอายุที่จะนำมาวิเคราะห์

เกณฑ์	คู่มือที่เกี่ยวกับการแพทย์	เกณฑ์	คู่มือที่เกี่ยวกับการใช้ชีวิต
2. ความสวยงาม	5. Anti Aging เปลี่ยนอายุให้เป็นแค่ตัวเลข (2551)	2. การทำธุรกิจหลังเกษียณ/มิตีเศรษฐกิจ	5. ทำ (ธุรกิจ) อะไรดีหลังเกษียณ (2551) 6. เกษียณหรูหรา (2551)
3. การดูแลผู้สูงอายุแบบไทย	6. คู่มือดูแลพ่อแม่ (2552)	3. การเตรียมวัยสูงอายุ (ด้านกายใจสังคมจิตวิญญาณ)	7. คู่มือผู้สูงอายุ: ฉบับเตรียมตัวก่อนสูงอายุ (2550) 8. คู่มือผู้สูงอายุฉบับสมบูรณ์ (2549) 9. คู่มือเตรียมตัวก่อนเกษียณอายุการงาน (2535) 10. คู่มือเกษียณอายุ (ม.ป.ป.) 11. เคล็ดลับความสุขสำหรับผู้สูงอายุ (2545) 12. ฉันจะเป็นผู้สูงอายุที่มีความสุข (ม.ป.ป.) 13. แก่อย่างมีค่าชราอย่างมีความสุข (2549)
4. การต่อต้านความชรา	7. ไทยอายุวัฒนะ (2551) 8. สูตรลับ Anti-aging จากพระไตรปิฎก (2551) 9. โภชนาพิพทุวิธีเสริมสุขภาพ (2552) 10. ร่างกายที่เหนืออายุขัยจิตใจที่ไร้กาลเวลา (2551) 11. อ่อนวัยลง ชีวิดยาวขึ้น (2552) 12. อายุแท้ไม่ใช่ตัวเลข (2552)	4. ตัวอย่างผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ	14. เส้นทางสายเกียรติยศ (2551) 15. ผู้สูงวัยอยู่อย่างไรให้สูงค่า (2550) 16. ชัยนี จาติกวณิช ดังสายลมพัดผ่าน (2540)

(1.3) **นโยบายรัฐด้านผู้สูงอายุ** จะมุ่งเน้นการศึกษานโยบายรัฐที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุโดยตรง คือ กฎหมายที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุเพื่อแสดงให้เห็นวิถีคิดของสังคมที่มีต่อผู้สูงอายุ จำนวน 10 ฉบับหลัก ๆ ดังนี้

1. คำประกาศพระราชทานคนชรา (นพศก 1249)
2. กฎหมายว่าด้วยบำเหน็จบำนาญของผู้สูงอายุ พ.ศ. 2494
3. การจัดตั้งสถานสงเคราะห์คนชรา พ.ศ. 2496
4. การเกษียณอายุราชการ และการเกษียณก่อนกำหนด พ.ศ. 2543
พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน
5. แผนระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุแห่งชาติ พ.ศ. 2525-2544
6. มาตรการสำหรับผู้สูงอายุระยะยาว พ.ศ. 2535-2554
7. แผนผู้สูงอายุฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545-2564
8. พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546
9. หลักประกันทางสังคมขั้นพื้นฐานสำหรับผู้สูงอายุ
10. กฎหมายด้านผู้สูงอายุอื่นๆ เช่น การปกป้องคุ้มครองผู้สูงอายุ

ทั้งนี้ กฎหมายดังกล่าวจะปรากฏอยู่ในหนังสือ ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนโยบายรัฐต่อผู้สูงอายุ จำนวน 8 เล่มหลัก ได้แก่ “สวัสดิการผู้สูงอายุ” (2549) “ผู้สูงอายุไทย” (2542) “นโยบายผู้สูงอายุของประเทศไทย” (2546) “มาตรการทางกฎหมายเพื่อผู้สูงอายุในประเทศไทย” (2543) “เรื่องน่ารู้สำหรับข้าราชการเกษียณอายุ” (2534) “รายงานการศึกษาวิจัยเรื่องการปรับปรุงระบบการเกษียณอายุราชการ” (2533) “ที่ระลึกครบรอบ 50 ปี แห่งการใช้กฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือน” (2522) “รายงานการวิจัยเรื่องระบบเกษียณอายุข้าราชการตามลักษณะงาน” (2542)

(1.4) **คำและภาษิต** จะศึกษาพิจารณาคำและภาษิตที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุเพื่อแสดงให้เห็นถึงมิติเชิงวัฒนธรรมที่กำหนดความหมายของผู้สูงอายุ โดยศึกษาจากหนังสือที่รวบรวมคำต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ จำนวน 3 เล่มหลัก คือ “คำ: ร่องรอยความคิดความเชื่อไทย” (2542) “สำนวน ลำนำน ดำนาน 4 ภูมิภาค” (2552) “ปทานุกรมสำนวนโวหารไทยและสุภาษิตคำพังเพย” (2542) เป็นต้น

(1.5) **หนังสือธรรมะ** อาจถือได้ว่าเป็นหนึ่งในคู่มือผู้สูงอายุ แต่จะมุ่งเน้นประเด็นด้านศาสนา ดังนั้น จึงจะแยกออกมาศึกษาโดยตรง จำนวน 8 เล่ม ได้แก่ “ฉลาดทำใจ” (2551) “หน้าที่คนชรา: แก่อย่างมีคุณค่าชราอย่างมีสุข” (2552) “มาหัดตายกันเถอะ” (2553)

“มรณสติกา” (2553) “ธรรมะรักษาใจวัยชรา” (2552ก) “กตัญญูกตเวที” (2552ข) “กตัญญูกตเวทีเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของโลก” (2552ก) “กตัญญูกตเวทิตกตา” (2552ข)

(1.6) ตำรา เป็นเอกสารและหนังสือที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ จำนวน 31 เล่ม จำแนกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ การแพทย์ องค์กรวม สังคม เศรษฐกิจ การสื่อสาร ดังนี้

ด้านการแพทย์ ได้แก่ “หลักสำคัญของเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ” (2541) “สุขภาพผู้สูงอายุ” (2528) “จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย วัยรุ่น วัยสูงอายุ” (2549) “ความเสื่อมหลักเลียงไม่ได้แต่ชะลอได้” (2551) “Aging Male Men’s Health through the Ages” (2544) “การประเมินภาวะสุขภาพผู้ใหญ่และผู้สูงอายุสำหรับพยาบาล” (2551) “กันแก๊ แก๊” (2548) “กายเหนือวัยใจเหนือกาลเวลา” (2553)

องค์กรวม หรือการผสมผสานระหว่างสุขภาพ สังคม นโยบายรัฐ เศรษฐกิจ ได้แก่ “ผู้สูงอายุในประเทศไทยรายงานทบทวนองค์ความรู้และสถานการณ์ในปัจจุบันตลอดจนข้อเสนอแนะทางนโยบายและการวิจัย” (2545) “ผู้สูงอายุไทย” (2542) “สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย” (2549, 2550 และ 2551) “ผู้สูงอายุ” (2539) “พัฒนาการของการศึกษาเรื่องผู้สูงอายุในประเทศไทย” (2534)

มิตินสังคม ได้แก่ “ไม้ใกล้ฝั่ง : สถานภาพและบทบาทผู้สูงอายุไทย” (2538) “สังคมวิทยาภาวะสูงอายุ” (2539) “ชมรมผู้สูงอายุ: การศึกษารูปแบบและการดำเนินงานที่เหมาะสม” (2539) “วัฒนธรรมความเชื่ออาทรของประชาคมผู้สูงอายุในเขตชุมชนเมือง: กรณีศึกษา จ.อุดรธานี ประเทศไทย” (2550) “รายงานการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2550” (2551) “สรุปข้อมูลสถิติสำคัญและประเด็นเด่น: ผลสำรวจ/สำมะโน พ.ศ. 2551” (2551) “สังคม สว.” (2549) “สวัสดิการผู้สูงอายุ: การจัดการแนวใหม่เข้าใจภูมิปัญญาคุณค่าคนชรา” (2547) “หลายชีวิตในแสงอัสตง” (2552)

มิติเศรษฐกิจ ได้แก่ “โครงสร้างประชากรของไทยยุคโพสต์โมเดิร์น การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วเกินกว่าจะถ่วงองข้าม” (2550) “ปัญหาเบี่ยงชีพสำหรับผู้สูงอายุ” (2552) “ระบบบำนาญแห่งชาติ” (2551) “ข้อเสนอภาพรวมนโยบายการคลังเพื่อสังคมและสุขภาพและมาตรการเพื่อผู้สูงอายุ” (2550) “รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการหลักประกันด้านรายได้สำหรับผู้สูงอายุไทย” (2551) “การสร้างและขยายโอกาสการเข้าถึงหลักประกันทางสังคมขั้นพื้นฐานสำหรับผู้สูงอายุ” (2550)

มิติการสื่อสาร ได้แก่ “การศึกษาพฤติกรรมและการเปิดรับ ความต้องการ การใช้ประโยชน์ และความพึงพอใจต่อรายการโทรทัศน์ของผู้สูงวัยในเขตกรุงเทพฯ” (2552)

(1.7) นิตยสาร “Young@Heart” เป็นนิตยสารที่ผลิตขึ้นในปี พ.ศ. 2553 ซึ่งมุ่งเน้นกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ ในปัจจุบันมีจำนวน 2 ฉบับ

(1.8) รายการสารคดีโทรทัศน์ “ลุยไม่รู้โรย” เป็นรายการที่มุ่งเน้นนำเสนอภาพของผู้สูงอายุเชิงบวก ผลิตขึ้นในปี พ.ศ. 2553 แพร่ภาพทางสถานีโทรทัศน์ทีวีไทย หรือ TPBS ทุกวันจันทร์-ศุกร์ เวลา 5.00 น. และ 15.00 น. ผู้วิจัยเลือกแบบเฉพาะเจาะจง 1 ครั้ง ในตอน “ผู้สูงวัยหัวใจไซเบอร์” ซึ่งแพร่ภาพในวันที่ 21 มิถุนายน 2553 ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับชมรม OPpy

(2) สื่อบันเทิง คือ ภาพยนตร์ไทย สืบเนื่องจากในอดีตที่ผ่านมายังไม่มีงานวิจัยที่กล่าวถึงสื่อภาพยนตร์และสื่อบันเทิง แต่จากการศึกษางานวิจัยในต่างประเทศพบว่า สื่อภาพยนตร์เป็นหนึ่งในสื่อที่มีส่วนในการสร้างอัตลักษณ์ผู้สูงอายุ (Markson, 2003) รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวกับสื่อบันเทิงในต่างประเทศ แสดงให้เห็นว่าสื่อบันเทิงทั้งภาพยนตร์และละครโทรทัศน์แม้กลุ่มเป้าหมายหลักจะไม่ได้มุ่งสู่ผู้สูงอายุ ทว่าภาพผู้สูงอายุในสื่อก็ส่งผลต่อความเข้าใจของกลุ่มคนรุ่นใหม่ได้และบ่อยครั้งมักจะสร้างภาพตัวแทนในแง่ลบ (Robinson, Skill and Turner, 2004 และ Harwood, 2007) งานชิ้นนี้จึงจะพิจารณาภาพยนตร์ไทยว่าจะสร้างความหมายของผู้สูงอายุเช่นไร โดยมุ่งเน้นเฉพาะผู้สูงอายุที่เป็นตัวเอก และเนื่องจากภาพยนตร์ที่มีผู้สูงอายุเป็นตัวเอกมีจำนวนน้อยคือ 5 เรื่อง จึงได้คัดมาทั้งหมด คือ “วัยตกกระ” (2521) “หลงตา” (2523) “18-80 เพื่อนซี้ไม่มีชั่ว” (2540) “พันธุ์รักนอกหน้าบ้าน” (2547) และ “ความจำสั้นแต่รักฉันยาว” (2552)

(3) สื่อสาระบันเทิง เป็นสื่อที่มีส่วนผสมระหว่างสาระกับบันเทิง โดยในที่นี้จะพิจารณาเฉพาะสื่อโฆษณา สืบเนื่องจากในอดีตที่ผ่านมางานวิจัยเกี่ยวกับโฆษณาคืองานของ ปานจักษ์ ทองปาน (2540) ซึ่งศึกษาภาพของผู้สูงอายุในโฆษณาและพบว่า มีภาพผู้สูงอายุ 4 ภาพ คือ กิจกรรมผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุกับภูมิปัญญา การถ่ายทอดวัฒนธรรม และภาพด้านลบ แม้ว่าในปี พ.ศ. 2550 จะมีงานวิจัยของนพวรรณ วัฒนะพยุกุล (2550) ศึกษาโฆษณาด้วยแต่ก็มิได้เน้นมิติด้านอัตลักษณ์ผู้สูงอายุ ดังนั้น ในช่วงเวลาที่ห่างจากเดิมอีก 11 ปี คือ พ.ศ. 2551-2553 จะมีการเปลี่ยนแปลงภาพของผู้สูงอายุอีกหรือไม่

ผู้วิจัยจึงได้สุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงและคัดเลือกโฆษณาที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุย้อนหลังสู่อดีต โดยพิจารณาจากการรวบรวมงานของเอนก นาวิกมูล (2543 และ 2550) และโฆษณาอื่นในสื่อสิ่งพิมพ์ที่กระจายตัวเพิ่มเติมในช่วงทศวรรษที่ 2520 เป็นต้นมา ในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ นิตยสารผู้หญิง-ผู้ชาย นิตยสารคดี นิตยสารข่าว เพื่อกระจายกลุ่มตัวอย่างที่สถาบันต่างๆ

จะสร้างวาทกรรม และภายหลังที่ได้โฆษณาแล้วก็นำมาจัดกลุ่มและคัดเลือกเพื่อนำมาวิเคราะห์ จำนวนทั้งหมด 28 ชิ้น

กล่าวโดยสรุป การศึกษากลุ่มตัวอย่างทั้งงานวิจัยในอดีต ทั้งด้านการสื่อสารและสังคมศาสตร์ ตลอดจนถึงในปัจจุบัน ทั้งสื่อสาระ คือ ข่าวและบทความ คู่มือผู้สูงอายุ นโยบายรัฐ ด้านผู้สูงอายุ คำและภาชิต หนังสือธรรมะ ตำรา นิตยสาร และรายการสารคดีลุ่มไม่รู้โรย สื่อบันเทิง คือ สื่อภาพยนตร์ และสื่อสารบันเทิง คือ โฆษณา รวมทั้งสิ้น 154 ชิ้น จะทำให้เห็นภาพของสถาบันสังคมต่างๆ กำหนดวาทกรรมอัตลักษณ์ของผู้สูงอายุจากอดีตสู่ปัจจุบันและหลากหลายตามแต่ละพื้นที่

2.2 วาทกรรมอัตลักษณ์ที่ผู้สูงอายุกำหนด

จากกรอบแนวคิดผู้สูงอายุในสำนักวัฒนธรรมศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุจะมีความแตกต่างกัน ไม่อาจเหมารวมได้ อัตลักษณ์ของผู้สูงอายุก็อาจต่างกัน ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงเผยให้เห็นว่า ผู้สูงอายุในกลุ่มที่เข้มแข็งและมีคุณภาพ (active aging) จะนิยามอัตลักษณ์หรือตัวตนเช่นไร

การเลือกศึกษาเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุที่เข้มแข็งและมีคุณภาพนั้น ส่วนหนึ่งก็เนื่องมาจากการตั้งข้อสังเกตเชิงทฤษฎีว่า สังคมไทยกำลังก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุ อีกทั้ง สังคมส่วนใหญ่นิยามผู้สูงอายุเชิงลบ จนกระทั่งขาดตัวอย่างของผู้สูงอายุที่เข้มแข็งและมีคุณภาพ การศึกษานี้จึงน่าจะเป็นแนวทางสำคัญที่ทำให้เข้าใจการต่อสู้ของผู้สูงอายุที่เข้มแข็งภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ อย่างไรก็ตามภายใต้ความหมายของกลุ่มที่เข้มแข็งและมีคุณภาพก็ย่อมมีความแตกต่างกันคือ กลุ่มเมืองและชนบท รวมถึงภายในพื้นที่ดังกล่าวก็มีความแตกต่างกันในด้านชนชั้นอีกด้วย เหตุนี้งานวิจัยชิ้นนี้จึงจะคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่เข้มแข็งและมีคุณภาพในเมืองและชนบทจะมีการนิยามอัตลักษณ์ของตนเองอะไรและอย่างไร

นอกจากนั้น เนื่องจากประชากรผู้สูงอายุในกลุ่มเข้มแข็งและมีคุณภาพในเมืองและชนบทมีจำนวนมาก งานวิจัยนี้จึงจะสุ่มตัวอย่างเฉพาะกรณี (case study) เลือกเพียงอย่างละกลุ่ม โดยใช้วิธีลงสนาม (field study) เพื่อเก็บข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลในเชิงลึก

1) **กลุ่มเมือง** คือ กลุ่ม OPPIY Club (Old People Playing Young Club) ซึ่งเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่เข้มแข็งที่รวมตัวกันใช้สื่อสมัยใหม่คือ อินเทอร์เน็ต นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 และกลุ่มดังกล่าวได้รับความนิยมและยอมรับ

2) **กลุ่มชนบท** คือ กลุ่มชมรมผู้สูงอายุ ต.โพธิ์ไทรงาม จ. พิจิตร ซึ่งเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่รวมตัวกันเพื่อพัฒนาชุมชนนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 จนได้รับรางวัลชมรมผู้สูงอายุดีเด่นในปี 2551 โดยเครือข่ายผู้สูงอายุแห่งนี้มีจำนวนมากกว่า 300 คน

3. วิธีวิจัยและเครื่องมือการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้ดำเนินการตามแนวทางการศึกษาวาทกรรมของ Norman Fairclough (1995) ซึ่งจะศึกษาในสองทิศทาง คือ ทิศทางแรก **สภาพการณ์ของการสื่อสาร** (communicative event) ซึ่งจะเป็นการศึกษาวาทกรรมตามภาพตัดขวางสามด้าน คือ ด้านแรก ตัวบท (text) หรือ การศึกษาการใช้ภาษา การเชื่อมโยงของประโยค เพื่อสื่อความหมายที่แฝงเร้นในเนื้อหา ด้านที่สอง ปฏิบัติการวาทกรรม (discourse practice) จะศึกษาการผลิตและการบริโภควาทกรรม และด้านที่สาม ปฏิบัติการสังคมและวัฒนธรรม (socio cultural practice) จะสนใจอิทธิพลด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่จะมีผลต่อวาทกรรมดังกล่าว

ส่วนทิศทางที่สองคือ **แบบแผนของวาทกรรม** (order of discourse) จะสนใจมิติของความเชื่อมโยงและขัดแย้งของวาทกรรมในสองด้าน คือ ด้านแรก ความสัมพันธ์แบบตัวเลือก (choice relation) อันหมายถึง การเลือกที่จะนำเสนอรูปแบบตัวบท หรือ Fairclough จะใช้คำว่า “genre” ทั้งในกรณีของตัวบทที่มีคุณลักษณะพิเศษเฉพาะ เช่น รายการสารคดีก็จะมีธรรมชาติพิเศษต่างจากรายการบันเทิงคือมุ่งเน้นสาระ ทว่าในอีกด้านหนึ่งตัวบทก็ย่อมจะมีทั้งการเชื่อมโยงและอาจขัดแย้งกันกับตัวบทหรือ genre อื่น เช่น รายการสารคดีในปัจจุบันเริ่มมีการเชื่อมโยงกับการให้ความรู้ การชักจูง และการผสมบันเทิงซึ่งเคยอยู่บนชีกของสื่อบันเทิง

นอกจากนั้น ในด้านที่สองคือ ความสัมพันธ์แบบโยงใย (chain relation) หมายถึง ความสัมพันธ์ของวาทกรรมอันหลากหลายที่รายล้อมตัวบททั้งการเชื่อมโยงและขัดแย้งกัน เช่น ในระดับสถาบัน (meso) รายการโทรทัศน์ก็จะโยงใยกับวิถีคิดเรื่องสาธารณะและการตลาด และในบางกรณีการตลาดก็อาจเอาชนะสาธารณะประโยชน์ได้ ส่วนในระดับโครงสร้างสังคม (macro) เช่น ในโรงเรียนก็จะมีทั้งวาทกรรมในห้องเรียน สนามเด็กเล่น และความสัมพันธ์กับครอบครัวปะปนกัน จึงเป็นคำถามที่น่าสนใจว่า อัตลักษณ์ผู้สูงอายุจะรายล้อมด้วยวาทกรรมอะไรทั้งในระดับสถาบันและโครงสร้างสังคม

ง การวิเคราะห์ทั้งสองทิศทางนั้นจะดำเนินการไปพร้อมๆ กัน โดยที่การวิเคราะห์สภาพการณ์ของการสื่อสาร (communication event) จะเป็นแนวตั้ง ส่วนการวิเคราะห์แบบแผนวาทกรรม (order of discourse) จะเป็นแนวขวางโดยเฉพาะการแทรกอยู่ในส่วนของปฏิบัติการวาทกรรม (discourse practice) และปฏิบัติการสังคมและวัฒนธรรม (socio cultural practice)

เพราะวาทกรรมไม่อาจแยกขาดออกจากมิติของตัวบทและสื่ออื่นๆ และจุดที่สำคัญคือ ในบางครั้งวาทกรรมก็อาจมีทั้งความสอดคล้องและอาจจะมี ความขัดแย้งไม่ประสานกันแต่กลับอยู่รวมกันได้ ดังแนวคิดของ Foucault

ดังนั้น ในที่นี้จึงจะวิเคราะห์สภาพการณ์ของการสื่อสาร (communication event) เป็นแกนหลัก หลังจากนั้นจึงจะพิจารณาแบบแผนของวาทกรรม (order of discourse) ที่แทรกอยู่ในสภาพการณ์ของการสื่อสาร ทั้งนี้ สภาพของการสื่อสารจะพิจารณาวาทกรรมอัตลักษณ์ในสามมิติ คือ

3.1 การศึกษาตัวบท (text)

ในการศึกษาตัวบทจะพิจารณา “ภาษา” ทั้งภาษาพูด เช่น การสนทนา ภาษาเขียน เช่น คำ ประโยค การใช้อักษรตัวใหญ่ตัวเล็ก ภาษาภาพ เช่น มุมกล้อง การใช้เสียงพากย์ รูปแบบรายการว่า มีลักษณะเช่นไร ตลอดจนการเชื่อมโยงของภาษาดังกล่าว แต่จุดที่สำคัญคือ การวิเคราะห์ภาษาจะนำไปสู่ความหมายที่แฝงอยู่ในนั้น

Fairclough อธิบายถึงเป้าหมายของการศึกษาตัวบทหรือความหมายแฝงก็เพื่อ (1) การแสดงให้เห็นว่าภาษาได้ประกอบสร้างและนำเสนอภาพตัวแทนของโลกอะไรบ้าง (represented) หรือเรียกอีกอย่างว่า “an identitional function” และในที่สุดภาพดังกล่าวจะกลายเป็นระบบความรู้ความเข้าใจกับสังคม (2) ภาษาได้สร้างอัตลักษณ์ให้กับเรา (identities) หรือเรียกว่า “an identity function” ซึ่งในที่นี้คืออัตลักษณ์ผู้สูงอายุคืออะไร และ (3) การสร้างความสัมพันธ์ (relationship) หรือ “a relational function” เช่น การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับคนอื่นๆ และสังคม ผู้เขียนบทความกับผู้อ่าน เป็นต้น แต่สำหรับในงานวิจัยนี้จะพิจารณาเฉพาะประเด็นที่ 1 และ 2 เท่านั้น

3.2 การศึกษาปฏิบัติการวาทกรรม (discourse practice)

การศึกษาปฏิบัติการวาทกรรมจะพิจารณาในสองด้าน คือ ด้านแรก การผลิต (production) คือ การศึกษากระบวนการผลิตวาทกรรมว่าผู้สร้างวาทกรรมนั้นผลิตวาทกรรมอย่างไร และที่สำคัญคือ การผลิตดังกล่าวนี้มีแบบแผนวาทกรรม (order of discourse) ทั้งในด้านการเชื่อมโยง/ขัดแย้งกับรูปแบบของตัวบทหรือ genre อื่นหรือความสัมพันธ์ตัวเลือก (choice relation) ตลอดจนความสัมพันธ์กับบริบทสังคมและวัฒนธรรมหรือความสัมพันธ์โยงใย (chain

relation) หรือไม่ว่าอย่างใด และด้านที่สอง คือ การบริโภคความหมาย (consumption) หรือ การศึกษาในฟากของการบริโภคความหมายของผู้รับสาร

หากพิจารณาปฏิบัติการวาทกรรมในสถาบันสื่อมวลชน Fairclough จะเรียกว่าการศึกษา กระบวนการของสถาบัน (institutional process) ซึ่งถือได้ว่าเป็นการศึกษาในระดับกลาง (meso) อันมีความสัมพันธ์กับระดับเล็กคือ “ภาษา” และขนาดใหญ่คือ “บริบทสังคมและวัฒนธรรม” Fairclough ตั้งข้อสังเกตว่า ด้วยสถาบันสื่อมวลชนเป็นสถาบันที่สถาปนาขึ้นมาท่ามกลางบริบท สังคมและวัฒนธรรม ในด้านหนึ่งได้สร้างแบบแผนวาทกรรม (order of discourse) เฉพาะ เช่น รูปแบบรายการสนทนาการเมือง รายการสารคดี แต่ในอีกด้านหนึ่ง ก็ยังต้องเชื่อมร้อย/ขัดแย้งกับ ตัวบทอื่นหรือ genre และบริบทโครงสร้างสังคมและวัฒนธรรม

ในแง่ของตัวบทก็จะมีลักษณะสหบท (intertextuality) กับตัวบทอื่นๆ ในสังคม ดังที่ Fairclough ยกตัวอย่างการผสมกลมกลืนของรายการสารคดีที่มีทั้งการให้ความรู้ การชักจูง และการแทรกด้วยความบันเทิง หรือการรายงานข่าวก็ยังมีสีสันของการสร้างจินตนาการด้วยภาษาที่ ตื่นเต้นดุจสื่อบันเทิง รวมถึงในแง่ของบริบทสังคมและวัฒนธรรม สื่อมวลชนจะทำงานอยู่บนพื้นที่ สาธารณะและขัดแย้งกับพื้นที่ส่วนบุคคล หรือความขัดแย้งกับมิติการตลาดกับสาธารณชน เป็นต้น

เหตุนี้ ในการศึกษาปฏิบัติการวาทกรรมนอกจากจะพิจารณาในสองด้าน คือ การผลิต และบริโภคแล้ว ยังอาจต้องพิจารณาถึงสถาบันสื่อมวลชนที่จะมีการเชื่อมโยง/ขัดแย้งกับตัวบทและ บริบทสังคมและวัฒนธรรมไปพร้อมกัน เช่น ตัวบทของผู้สูงอายุในสื่อมวลชนเชื่อมโยงกับตัวบทอื่น ได้อย่างไร ตลอดจนสถานีสื่อนี้เกี่ยวข้องกับโครงสร้างสังคมอย่างไร โดยเฉพาะเงื่อนไขของสื่อที่ มุ่งเน้นผลกำไรอันขัดแย้งกับเรื่องการทำเพื่อผู้สูงอายุ

สำหรับในที่นี้ การศึกษาปฏิบัติการวาทกรรมจะมุ่งพิจารณาเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุทั้งสอง กลุ่มเท่านั้น ส่วนในกรณีของสถาบันนั้น จะไม่วิเคราะห์เนื่องจากสถาบันต่างพากันทำหน้าที่ ประสานการทำงานในลักษณะภาพพวงกว้างจนไม่สามารถระบุได้ชัดเจนว่าใครคือผู้ผลิต ความหมายที่แท้จริง

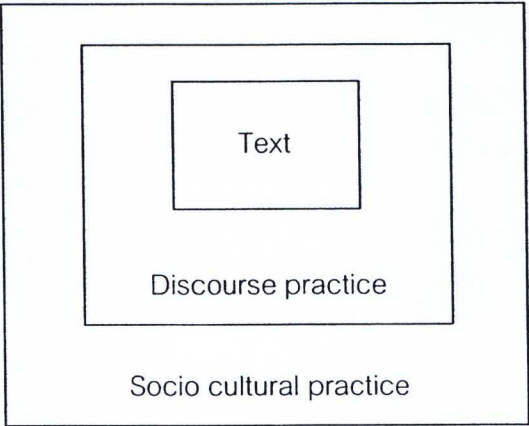
3.3 ปฏิบัติการสังคมและวัฒนธรรม (socio-cultural practice)

ปฏิบัติการสังคมและวัฒนธรรมคือการพิจารณาถึงอิทธิพลของสังคมและวัฒนธรรมอันมี ผลต่อวาทกรรมผู้สูงอายุ เช่น การเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และสื่อมวลชน ซึ่งถือเป็น แนวคิดสำคัญของ Fairclough และ Foucault ที่สนใจภาษากับความสัมพันธ์กับอำนาจและ

ความรู้ และสิ่งที่สำคัญคือ วาทกรรมที่เชื่อมร้อยเป็นเครือข่ายนี้อาจไม่จำเป็นต้องเป็นไปในทิศทางเดียวกันแต่อาจมีความขัดแย้งและแตกกระจายกันก็เป็นได้

ในส่วนของการปฏิบัติการสังคมและวัฒนธรรมจะเป็นการพิจารณาแบบแผนวาทกรรม (order of discourse) ในระดับโครงสร้างขนาดใหญ่ (macro) ต่างไปจากการศึกษาปฏิบัติการวาทกรรม (discourse practice) ที่จะมุ่งเน้นขนาดกลาง (meso) คือ ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันสื่อ กับ ตัวบท และสถาบันสื่อ กับ โครงสร้างอื่นๆ

มิติทั้งสามสามารถเขียนได้ดังรูปภาพที่ 7

รูปภาพที่ 7 การศึกษาวาทกรรมตามแนวทางของแฟร์คลอฟ

Hesmondhalgh (2006) สรุปให้เห็นการวิเคราะห์ตามแนวทางของ Fairclough ว่า เขาเริ่มจากการศึกษาในระดับเล็กสู่กลางและใหญ่ กล่าวคือ การศึกษาภาษาในระดับแรก (micro level) พัฒนาสู่ระดับสถาบัน (meso level) และสังคม (macro level) เพื่อแสดงให้เห็นถึงการที่ภาษากำลังกำหนดความหมายบางประการแก่มนุษย์ และความโยงใยและขัดแย้งของวาทกรรมในระดับต่างๆ ของสังคม

นอกจากนั้น เนื่องจากการศึกษานี้อยู่บนกรอบแนวคิดอัตลักษณ์ที่มีสองทิศทางคือ การที่สังคมเป็นผู้กำหนดอัตลักษณ์ และผู้สูงอายุเป็นผู้กำหนดอัตลักษณ์เอง งานวิจัยนี้จึงได้กำหนดเครื่องมือการวิจัยสองส่วน คือ

- 1. การวิจัยเอกสาร เพื่อศึกษาวาทกรรมอัตลักษณ์ผู้สูงอายุที่สังคมกำหนด โดยที่กรอบการวิจัยจะวิเคราะห์เฉพาะในสองมิติคือ (1) ตัวบท และ (2) ปฏิบัติการสังคมและวัฒนธรรมเท่านั้น เนื่องจากมิติปฏิบัติการวาทกรรมนั้น วาทกรรมมาจากหลากหลายทิศทางจนไม่สามารถ

ระบุได้ชัดเจนว่าใครเป็นผู้ผลิตวาทกรรมดังกล่าว ซึ่งต่างจากกรณีผู้สูงอายุทั้งสองกลุ่มที่สามารถระบุผู้ผลิตวาทกรรมได้

2. การวิจัยกลุ่มผู้สูงอายุ เป็นการศึกษากลุ่มผู้สูงอายุที่เป็นคนรุ่นราวคราวเดียวกัน หรือในภาษาการวิจัยผู้สูงอายุเรียกว่า cohort study จำแนกเป็นกลุ่มเมืองและชนบท เลือกกลุ่มเฉพาะ (case study) ที่มีความเข้มแข็งและมีคุณภาพ (active aging) และลงสนาม (field study) โดยมีเครื่องมือการวิจัย คือ การสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ รวมถึงเติมเต็มการวิเคราะห์เอกสารเพิ่มเติม เพื่อศึกษาวาทกรรมอัตลักษณ์ของกลุ่มผู้สูงอายุที่กำหนดตัวตนขึ้นมา โดยที่กรอบการวิจัยจะมีทั้งสามมิติ คือ ตัวบท ปฏิบัติการวาทกรรม และปฏิบัติการสังคมและวัฒนธรรม โดยที่จุดเด่นการวิจัยกลุ่มผู้สูงอายุจะศึกษาสองกลุ่มดังนี้

(1) การสัมภาษณ์/สังเกตการณ์กลุ่มผู้สูงอายุ จำแนกเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มแกนนำและกลุ่มสมาชิก โดยที่กลุ่มแกนนำจะเลือกสัมภาษณ์เฉพาะเจาะจงและการสังเกตการณ์ทำงานในประเด็นการทำงานรวมกลุ่มของชมรมทั้งสอง

กลุ่มแรก การสัมภาษณ์/สังเกตการณ์ แกนนำกลุ่มชมรมผู้สูงอายุ ต.โพธิ์ไทรงาม จ.พิจิตร จำนวน 4 ท่าน คือ ลุงจวน ผลเกิด ลุงหนูดี ทองภูบาล ลุงณรงค์ แสงจันทร์ และลุงบุญธรรม คำเพชร และสมาชิกในชมรมอีก 8 ท่าน ส่วนกลุ่มผู้สูงอายุ OPPTY Club ประธานชมรม คือ คุณหญิงชัชวีร์ จาติกวณิช สำหรับกลุ่มสมาชิกก็จะเลือกสัมภาษณ์สมาชิกในชมรมจำนวน 4 ท่าน โดยเลือก “กลุ่มรักวันอาทิตย์” เพราะเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่เข้ากลุ่มและเรียนคอมพิวเตอร์อยู่ตลอด ได้แก่ คุณทรงพล มะลิกุล พล.อ.ท.ดิเรก สังข์สุวรรณ ม.ร.ว.ทิพพาวดี คุณละลัมพะ และคุณนฤพร ปันยารชุน รวมกลุ่มทั้งสองทั้งหมด 17 ท่าน

อนึ่ง นอกเหนือจากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์แล้ว ยังใช้ข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ที่เคยสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายประกอบกัน เช่น ข่าว บทความ งานวิจัย ก็จะทำให้เข้าใจอัตลักษณ์ของชมรมทั้งสองเพิ่มเติม

(2) การสัมภาษณ์กลุ่มบุคคลที่ไม่ใช่ผู้สูงอายุ เช่น ผู้ประสานชมรม ชาวบ้านในชุมชน ลูกหลานของผู้สูงอายุ ผู้ที่ทำงานร่วมกับผู้สูงอายุ เป็นต้น เพื่อสอบถามอัตลักษณ์ของผู้สูงอายุทั้งกลุ่มในทัศนะของบุคคลดังกล่าวและการเติมเต็มข้อมูลเพิ่มเติม โดยวิธี snowball รวมสองกลุ่มคือ 27 ท่าน

โดยสรุป การสัมภาษณ์/สังเกตการณ์ กลุ่มตัวอย่างของผู้สูงอายุทั้งในเมืองและชนบท รวมเป็น 44 ท่าน (สำหรับรายละเอียดของการศึกษากลุ่มผู้สูงอายุจะปรากฏในส่วนแรกของบทที่ 7 และ 8)

4. เกณฑ์ในการวิเคราะห์และการเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์ในการวิเคราะห์วาทกรรมตามแนวทางของ Fairclough ในสามด้าน คือ (1) ตัวบท (2) ปฏิบัติการวาทกรรม และ (3) ปฏิบัติการสังคมและวัฒนธรรม เพื่อแสดงให้เห็นอัตลักษณ์ผู้สูงอายุ

4.1 ตัวบท (text) คือ การพิจารณาตัวบทที่จะศึกษา คือ ทั้งในส่วนของเอกสาร และกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งจำแนกเป็นกลุ่มผู้สูงอายุชมรมผู้สูงอายุ ต.โพธิ์ไทรงาม จ.พิจิตร และชมรม OPpy Club ตลอดจนบุคคลภายนอกที่ไม่ใช่ผู้สูงอายุ

การศึกษาตัวบทสามารถจำแนกได้เป็น 3 ขั้นตอน คือ ลำดับแรก การจำแนกตัวบท ลำดับที่สอง เกณฑ์การวัดตัวบท และลำดับสุดท้าย เป้าหมายการวิเคราะห์ตัวบท ดังนี้

(1) การจำแนกตัวบทตามประเด็นโดยเฉพาะข้อมูลเอกสาร

การจำแนกประเภทข้อมูลเอกสารออกเป็นสองกลุ่ม คือ กลุ่มแรก งานวิจัยในอดีต และกลุ่มที่สอง สื่อในปัจจุบัน แม้จะทำให้เห็นการกระจายตัวของพื้นที่และเวลาของสื่อ ทว่า ยังมิได้แสดงให้เห็นมิติของความแตกต่างในด้านประเด็น

ลำดับแรก ผู้วิจัยจึงจัดประเภทข้อมูลตามเนื้อหาตามสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ คือ (1) สุขภาพผู้สูงอายุ (2) นโยบายผู้สูงอายุ/การเมือง (3) เศรษฐกิจผู้สูงอายุ (4) การใช้ชีวิตและวัฒนธรรมผู้สูงอายุ เพื่อจะเห็นการเชื่อมโยง/ขัดแย้งของวาทกรรมในระดับโครงสร้าง

อย่างไรก็ดี เมื่อแยกวิเคราะห์ตามประเด็นนั้นแล้ว ในลำดับถัดมา ผู้วิจัยก็ต้องปรับเปลี่ยนโดยใช้ผู้สูงอายุเป็นศูนย์กลางและใช้กรอบสุขภาวะของ WHO คือ กาย ใจ สังคม จิต วิญญาณ เพราะมีความสัมพันธ์กับผู้สูงอายุมากกว่าการแยกตามประเด็นตามสาขาวิชา เพราะในบางครั้งการจำแนกด้วยสาขาวิชา เช่น มิติด้านนโยบายรัฐ ก็ได้หมายความว่าเกี่ยวข้องกับเรื่องสังคมอย่างเดียว แต่กลับโยงเรื่องราวร่างกายได้ด้วย ในเวลาเดียวกันการแยกตามสุขภาวะ จะทำให้สามารถหมวดหัวข้อที่เคยกระจาย เช่น ประเด็นด้านสังคม ที่เคยกระจายสู่สถาบันเศรษฐกิจ การใช้ชีวิต เข้ามาอยู่ในหัวข้อเดียวกัน และที่สำคัญคือ การสร้างจุดเน้นมิติจิตวิญญาณที่หล่นหายไปในการจำแนกครั้งแรก เพราะเกณฑ์แบบแรกนั้นมองข้ามประเด็นศาสนาไปค่อนข้างมาก

หลังจากการจัดแบ่งตามประเด็นแล้ว ลำดับที่สาม ผู้วิจัยนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ในเบื้องต้นเพื่อสรุปให้เห็นการเชื่อมโยงของวาทกรรม และพบว่า ข้อมูลดังกล่าวสามารถแสดงให้เห็นว่ามีความแตกต่างอย่างชัดเจนและสามารถจัดแบ่งได้ตามยุคตามแนวคิด episteme

ของ Foucault ที่พิจารณาว่าอัตลักษณ์เป็นผลมาจากอำนาจและความรู้ที่จัดการมนุษย์ และสำหรับในที่นี้ก็คือ อำนาจและความรู้ของใครหรือสถาบันใดที่จัดการผู้สูงอายุ จำแนกได้เป็นสามยุค คือ ยุคแรก สังคมเกษตรกรรม : ความชราตามธรรมชาติโลก จะมุ่งเน้นสถาบันศาสนาเป็นผู้กำหนดความสูงอายุและมองผู้สูงอายุด้านบวกแต่ความสูงอายุก็น่าจะจัดการได้ต้องเป็นไปตามธรรมชาติ ยุคที่สอง สังคมอุตสาหกรรม : การจัดระเบียบความชรา สถาบันการแพทย์และรัฐ เริ่มก้าวมามีบทบาทในการกำหนดผู้สูงอายุ และยุคที่สาม สังคมข้อมูลข่าวสาร : ความชราที่จัดการได้เริ่มคลี่คลายตัวให้ผู้สูงอายุเริ่มมีบทบาทในการกำหนดความหมายของตนเอง ภาพรวมดังกล่าวจะกลายเป็นพื้นฐานในการจำแนกข้อมูลวาทกรรมผู้สูงอายุในงานวิจัยนี้

(2) เกณฑ์การวัดข้อมูล

ตามแนวคิดของ Fairclough เกณฑ์การวิเคราะห์ด้วบทจะให้ความสนใจต่อภาษาคำ ประโยค ไวยากรณ์ และความสัมพันธ์ของคู่สนทนา อัตลักษณ์ของผู้สนทนา (อ้างถึงใน Phillips and Jorgensen, 2002) ซึ่งเป็นแนวทางกว้างๆ แต่มุ่งเน้นมิติเชิงภาษาศาสตร์ค่อนข้างมาก ดังนั้น ผู้วิจัยจึงนำงานของญานิศภาค กาญจนวิศิษฎ์ (2547) ซึ่งได้วิเคราะห์วาทกรรมของอดีตนายกรัฐมนตรี พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร มาเป็นแบบเบื้องต้น จำแนกได้เป็น 3 ด้านคือ ด้านแรก ประเภทเนื้อหา จะวิเคราะห์โดยใช้เกณฑ์ด้านสุขภาวะของ WHO คือ กาย ใจ สังคม และจิตวิญญาณ ด้านที่สอง ประเภทวาทกรรม จากการอ่านเอกสารเบื้องต้นพบว่า ประเภทวาทกรรมสามารถแบ่งได้เป็น 6 ประเภทหลัก ได้แก่ การอธิบาย การโต้แย้ง (ปฏิเสธ) การยกตัวอย่าง การเปรียบเทียบ สั่งสอน และการสาริต และด้านที่สาม ประเภทสื่อ จำแนกเป็น สื่อสาระ สื่อบันเทิง และสื่อบันเทิง

(3) เป้าหมายของการวิเคราะห์ด้วบท

ภายหลังจากการวิเคราะห์ด้วบทแล้ว ในขั้นตอนสุดท้ายตามแนวทางของ Fairclough จะพิจารณาเป้าหมายของด้วบทในสองด้าน คือ อัตลักษณ์ และภาพตัวแทนด้านความรู้ (identities, represented) ดังนั้น งานวิจัยนี้จะตอบคำถามคือ

(3.1) ด้วบทสร้างอัตลักษณ์ผู้สูงอายุอะไร จะพิจารณาว่า ในท้ายที่สุดแล้ว ด้วบทสร้างความหมายของผู้สูงอายุแบบใด และที่สำคัญคือภายใต้ปรัชญา anti-essentialism อัตลักษณ์ย่อมมีความแตกต่างและหลากหลายและทั้งหมดก็วางอยู่บนวาทกรรมที่สร้างขึ้น

(3.2) **ตัวบทสร้างภาพตัวแทนด้านความรู้อะไร** โดยในที่นี้จะพิจารณาถึง “ความรู้” ที่เป็นผลพวงที่วาทกรรมได้สร้างขึ้น เช่น ความรู้เรื่องการแพทย์กับผู้สูงอายุ ความรู้เรื่อง เศรษฐศาสตร์ผู้สูงอายุ เป็นต้น

4.2 **ปฏิบัติการวาทกรรม** (discourse practice) จะศึกษาเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุทั้งสอง กลุ่มเท่านั้นเพราะสามารถระบุให้เห็นได้ว่าใครเป็นผู้ผลิตวาทกรรม ซึ่งต่างไปจากกรณีสถาบันที่ไม่สามารถระบุได้ โดยพิจารณาในสองด้านคือ การผลิตและการบริโภคความหมาย ดังนี้

(1) **การวิเคราะห์การผลิต** ผู้วิจัยปรับจากเกณฑ์การวิเคราะห์วาทกรรมของ จินณณ์ภัส แสงมา (2543) สุนที เลาะวิธิ (2546) ญาณิศภาค กาญจนวิศิษฐ์ (2547) และ Norman Fairclough (1995) โดยพิจารณาเฉพาะผู้นำเสนอตัวบท หมายถึง บุคคลที่เป็นผู้นำเสนอ ตัวบท ทั้งผู้เขียน ผู้แสดง หรือผู้ผลิต คือใคร รวมถึงอยู่ภายใต้กรอบหรือองค์การการสื่อสารหรือ เครือข่ายการสื่อสารหรือไม่อย่างไร

(2) การวิเคราะห์การบริโภค

การวิเคราะห์การบริโภคจะพิจารณาว่า กลุ่มผู้สูงอายุตีความหมายอัตลักษณ์ที่ สังคมกำหนดให้อย่างไร โดยในที่นี้จะนำตัวอย่างเนื้อหาผู้สูงอายุที่ศึกษาในเบื้องต้น เพื่อให้ ผู้สูงอายุในกลุ่มนี้ได้พิจารณาและอ่านความหมาย

4.3) **ปฏิบัติการสังคมและวัฒนธรรม** (socio cultural practice) จะเป็นการพิจารณา อิทธิพลของสังคมและวัฒนธรรมที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์ อาทิ การแพทย์ นโยบายรัฐ เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และการสื่อสาร เพื่อเป้าหมายของการเห็นความสัมพันธ์โยงใยของเครือข่าย วาทกรรม (chain relation) ว่ามีการเชื่อมโยงหรือขัดแย้งกันอย่างไร

ในท้ายที่สุด งานศึกษาก็จะพิจารณาอัตลักษณ์ผู้สูงอายุทั้งที่สังคมกำหนดและผู้สูงอายุ กำหนดเองจะมีความสอดคล้องหรือขัดแย้งกันหรือไม่อย่างไร หรือมีการเปลี่ยนแปลงและคลี่คลายตัว หรือไม่อย่างไร

5. ขั้นตอนการศึกษาวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูล

ลำดับแรก การศึกษาจะเริ่มจากการวิเคราะห์เอกสาร เพื่อให้ทราบถึงวาทกรรมอัตลักษณ์ ผู้สูงอายุที่ถูกสร้างจากสถาบันต่างๆ ว่าเป็นเช่นไร มีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ มีความสัมพันธ์กัน

อย่างไร เมื่อทราบอัตลักษณ์ของผู้สูงอายุแล้ว ก็สามารถนำไปสอบถามกับกลุ่มผู้สูงอายุถึงการบริโภควิถีชีวิตของอัตลักษณ์

ลำดับที่สอง การศึกษาพฤติกรรมผู้สูงอายุในกลุ่มผู้สูงอายุสองกลุ่ม คือ กลุ่มเมืองและชนบท โดยขั้นตอนแรกจะพิจารณาลักษณะของเครือข่ายหรือกลุ่มผู้สูงอายุทั้งในกรุงเทพฯ และ จ.พิจิตร เพื่อจะทำให้เข้าใจผู้สูงอายุและการสื่อสารของผู้สูงอายุ หลังจากนั้นก็จะศึกษาพฤติกรรมของผู้สูงอายุตามลำดับและนำมาเปรียบเทียบกันเพื่อให้เห็นความเหมือนและความต่างของพฤติกรรมของผู้สูงอายุที่เข้มแข็งและมีคุณภาพในกลุ่มเมืองและชนบท

ลำดับที่สาม การแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของพฤติกรรมอัตลักษณ์ผู้สูงอายุในสังคมไทยทั้งในมิติของสังคมกำหนดและผู้สูงอายุกำหนด เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของพฤติกรรมในสามด้านคือ ชัดแย้ง ครอบงำ และการประสานโยงใย หรืออาจมีลักษณะอื่นเพิ่มเติม ทั้งนี้ ในทัศนะของ Foucault จะมุ่งพิจารณาถึงการต่อสู้เชิงวาทกรรมว่า วาทกรรมอะไรที่กลายเป็นวาทกรรมหลักที่ครอบงำวาทกรรมอื่น และวาทกรรมทั้งหมดจะมีลักษณะเป็นเครือข่ายและโยงใยกัน อันจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะต่อการทำงานในประเด็นผู้สูงอายุในอนาคต

แนวคิดสำคัญที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือสำนักวัฒนธรรมศึกษา ซึ่งจะมองอัตลักษณ์ในฐานะวาทกรรมที่สังคมและผู้สูงอายุเป็นผู้กำหนด นอกจากนั้น การวิเคราะห์ข้อมูลจะคำนึงถึงมิติ “พื้นที่” และ “เวลา” กล่าวคือ การพิจารณาการปะทะและประสานของวาทกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ต่างๆ และการเปลี่ยนแปลงด้านเวลาของวาทกรรมอัตลักษณ์ว่าจะมีการแปรเปลี่ยนหรือไม่

6. การนำเสนองาน

การนำเสนองานจะนำเสนอเป็นบท คือ

บทที่ 1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

บทที่ 2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย

บทที่ 4 วาทกรรมอัตลักษณ์ผู้สูงอายุในสังคมไทยผ่านสถาบันหลัก ยุคแรก สังคมเกษตรกรรม: ความซื่อสัตย์ตามธรรมดาลึก

บทที่ 5 วาทกรรมอัตลักษณ์ผู้สูงอายุในสังคมไทยผ่านสถาบันหลัก ยุคที่สอง สังคมอุตสาหกรรม: การจัดระเบียบความซื่อ

บทที่ 6 วาทกรรมอัตลักษณ์ผู้สูงอายุในสังคมไทยผ่านสถาบันหลัก ยุคที่สาม สังคมข้อมูลข่าวสาร: ความซื่อที่จัดการได้

บทที่ 7 การสร้างและการต่อสู้อัตลักษณ์ของผู้สูงอายุกลุ่ม OPpy

บทที่ 8 การสร้างและการต่อสู้อัตลักษณ์ของผู้สูงอายุชมรมผู้สูงอายุ ต.โพธิ์ไทรงาม
จ.พิจิตร

บทที่ 9 บทสรุปและอภิปรายผล

ทั้งนี้ บทที่ 1-3 จะเป็นคำถามของการศึกษา ทฤษฎี และแนวทางการศึกษา หลังจากนั้น จะตอบคำถามการวิจัย โดยในบทที่ 4-6 จะตอบวัตถุประสงค์ข้อแรกของงานวิจัย ซึ่งมุ่งเน้นการ กำหนดอัตลักษณ์จากสถาบันหลัก 5 แห่ง คือ สังคม การแพทย์ รัฐ เศรษฐกิจ และการสื่อสาร ทั้งนี้ บทที่ 6 ส่วนท้าย จะแสดงให้เห็นถึงการปะทะกันของอัตลักษณ์ผู้สูงอายุในส่วนของสถาบันที่ กำหนดความหมายที่มีความหลากหลาย ไม่ต่อเนื่อง ชัดแย้ง และมีอัตลักษณ์บางส่วนที่ก้าวมา ครบวง

บทที่ 7-8 จะแสดงให้เห็นถึงการสร้างและต่อสู้วาทกรรมอัตลักษณ์ของกลุ่มผู้สูงอายุที่ เข้มแข็งและมีคุณภาพ ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2

ส่วนในบทที่ 7-8 ส่วนท้าย จะแสดงให้เห็นถึงปะทะกันของอัตลักษณ์กลุ่มผู้สูงอายุกับ สถาบันที่กำหนดซึ่งจะมีทั้งการยอมรับและต่อสู้ต่อรอง ซึ่งจะตอบคำถามถึงความสัมพันธ์ของ อัตลักษณ์ผู้สูงอายุตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3

และบทสรุปและอภิปรายผลในบทที่ 9